

УДК 904(4-191.2+4-11)''04/06'':391.7

ПРИКРАСИ ТА ДЕКОРАТИВНІ ПРЕДМЕТИ РАННЬОСЛОВ'ЯНСЬКОГО ЧАСУ З МЕЖИРІЧЧЯ ДНІСТРА ТА ЗАХІДНОГО БУГУ

Тарас МИЛЯН

*Науково-дослідний центр "Рятівна археологічна служба"
Інституту археології НАН України,
вул. Винниченка, 24, Львів, 79008, Україна,
e-mail: mylian@ukr.net*

Охарактеризовано декоративні предмети ранньослов'янського часу, які належать до празько-корчацької культури та походять з межиріччя Дністра і Західного Бугу. Узагальнено та згруповано відомості про виявлені предмети на основі матеріалу, з якого вони виготовлені та за функціональним призначенням. Визначено період їхнього вжитку, простежено паралелі у функціонуванні прикрас на інших територіях.

Ключові слова: празько-корчацька культура, прикраси, Дністер, Західний Буг.

Слов'янська празько-корчацька культура, що існувала у межиріччі Дністра та Західного Бугу у V–VII ст., відзначається певною консервативністю та примітивністю її матеріального прояву. Це віднайшло своє відображення і в поширенні прикрас та декоративних речей. Такі вироби не були масовими, але їхня поодинок наявність на пам'ятках є добрим хронологічним індикатором. Варто при цьому зазначити, що весь відомий на сьогодні набір таких речей переважно походить зі Зимнівського городища – унікальної пам'ятки ранньослов'янського часу, яку досліджував В. Ауліх. Завдяки його роботам вдалося здобути матеріал, що засвідчує наявність у слов'ян декоративних речей у V–VII ст. До цих речей у ранньослов'янський період можна віднести як прикраси, так і елементи оздоблення одягу, виготовлені з різних матеріалів.

Вироби зі скла на території регіону представлені намистинами. Більшість із них – чотири намистини – походить із Зимного. Одна з них овальної форми, значних розмірів (діаметр 24 мм) виготовлена із зеленого скла, інша – це фрагмент чотирнадцятигранної намистини зі світло-синього скла, наступна – двочастинна намистина із кобальтистого скла та намистина, виготовлена із темно-червоної матової пасти або скла [Ауліх, 1972, с. 82–83]. Побутування намистин такого типу переважно припадає на другу половину I тисячоліття н. е. [Айбабин, 1975, с. 312; Деопик, 1961, с. 217–218].

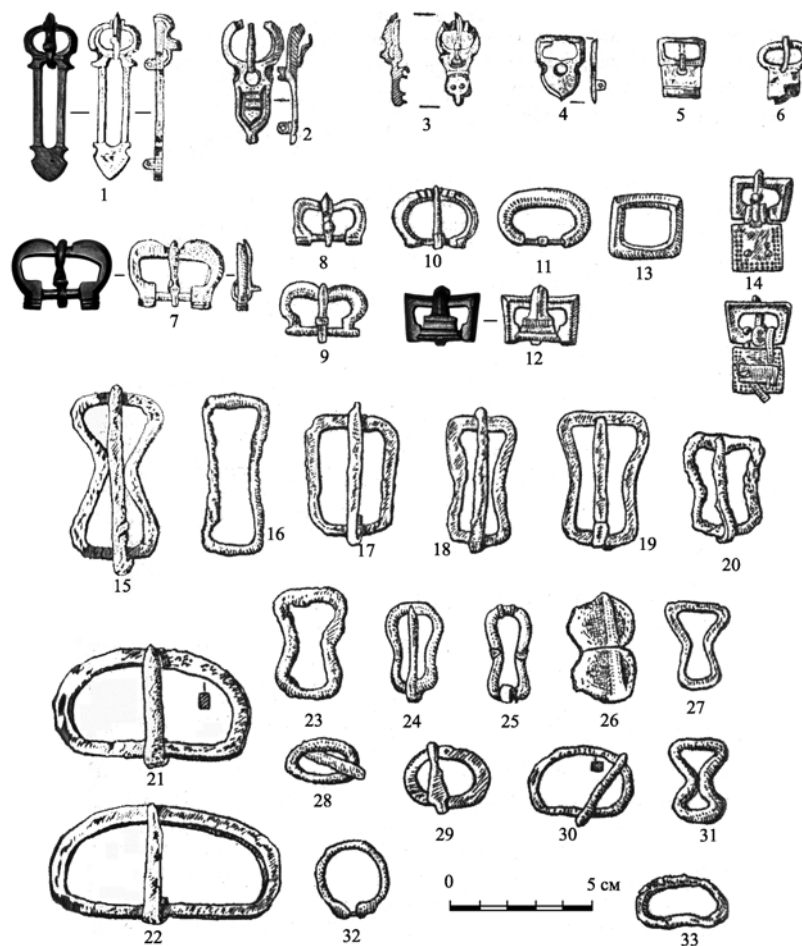

Рис. 1. Металеві пряжки із Зимнівського городища: 1–6, 8, 9, 11–14 – бронзові; 7, 10 – срібні; 15–33 – залізні (за В. Ауліхом та матеріалами Археологічного музею ЛНУ імені Івана Франка).

Підтвердженням використання скла або пасти може бути намистина синього кольору, виготовлена із пасти, яку В. Баран віднайшов на поселенні Ріпнів II [Баран, 1965, с. 354]. Вона мала ребристу поверхню (рис. 2, 31). Час поширення такого типу є аналогічним до зимнівських – друга половина I тисячоліття н. е.

Категорія знахідок із чорних металів, що представлена виробами зі заліза, є порівняно нечисленною. Вони становлять окрему групу елементів одягу – ремінні пряжки (рис. 1, 15–33). В. Ауліх виділив чотири типи залізних пряжок. Це пряжки із рамкою вісімкоподібної форми (рис. 1, 15, 18–20), із рамкою

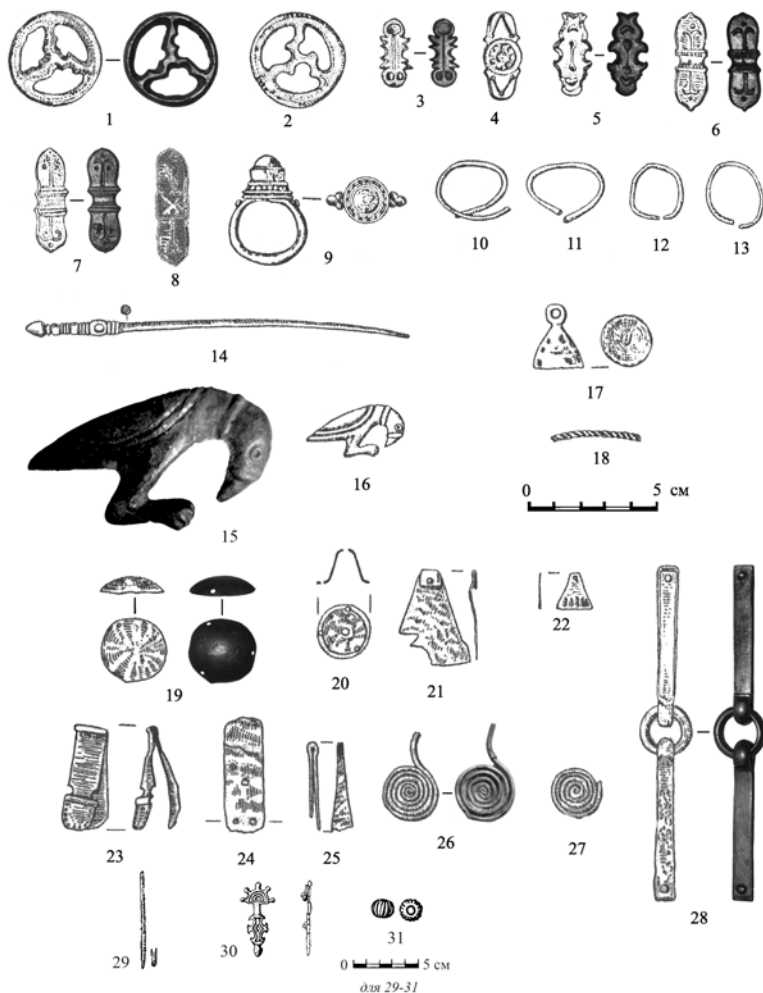

Рис. 2. Металеві прикраси із Зимнівського городища та ранньослов'янських поселень. Зимне: 1–8, 10–17, 19–20, 22–25, 27 – бронза; 9, 18, 21, 26, 28 – срібло. Бовшів I: 29 – бронза. Дем'янів I: 30 – бронза. Ріпнів II: 31 – скло (за В. Ауліхом, В. Бараном, Л. Крушельницькою та матеріалами Археологічного музею ЛНУ імені Івана Франка).

овальної форми (рис. 1, 28–30), із рамкою округлої форми з двома виступами, між якими містилася вісь для язичка (рис. 1, 32, 33), із рамкою напівкруглої форми (рис. 1, 21, 22) [Ауліх, 1972, с. 46]. У цьому випадку викликає заперечення спроба О. Айбабіна датувати пряжки першого типу пізнішим часом – VIII–IX ст. [Айбабин, 1975, с. 310], оскільки до них відомі аналогії, що

пов'язані зі старожитностями аварів. Зокрема, пряжки першої форми (за В. Ауліхом) відомі із могильника в Кьокледі (поховання А-108), його ранньої фази VI–VII ст. [Kiss, 1996, s. 42–43; taf. 36, 9] та могильника VI–VII ст. з околиць Кештелі (поховання 29) біля озера Балатон [Müller, 1992, s. 271; taf. 18, 2].

На відміну від виробів із заліза, вироби з кольорових металів (срібло, сплави на основі міді) є поширенішими. Найбільш примітними знахідками, які водночас відіграють роль відносно стабільного хронологічного визначника, є фібули. Проте на сьогодні у вказаному регіоні виявлено одну знахідку такого типу. Вона походить із поселення Дем'янів I (рис. 2, 30). Це спинка бронзової п'ятипроменевої пальчастої фібули, час поширення якої припадає на VII ст. [Баран, 1972, с. 165–166, рис. 45, 7; Приходнюк, 1998, с. 14, рис. 10, 2–5]. Варто зазначити, що поширення таких речей відоме і в західному напрямку. Така ж знахідка відома із Малопольщі, де представлена частиною голівки п'ятипроменевої пальчастої фібули. Виявлена вона в культурному шарі поселення 1 Краків-Нова Гута Могила [Nachulska-Ledwos, 1966].

Поширеними знахідками є ремінні пряжки різних типів. Значна кількість їх походить із Зимнівського городища (рис. 1). За типологією В. Ауліха пряжки за будовою поділяються на такі, що мають шарнірну будову, коли головка і щиток відлиті окремо і з'єднані за допомогою шарніра (рис. 1, 14), та безшарнірні, коли представляють одне ціле (рис. 1, 1–6) [Ауліх, 1972, с. 56]. Але такий поділ у деяких випадках, зокрема для безшарнірних або цільнолитих, неправомірно об'єднує пряжки різних зовнішніх форм, що є одним із основних їх показників. Отже, цей розподіл є недосконалим, що підтверджують дослідження, які приділяють більшу увагу власне пряжкам з їх конструктивними елементами [Ковалевская, 1979].

Повнішою видається система, яку запропонував О. Айбабін для безшарнірних пряжок. У ній пряжки поділяються за формою головки (кільця) – на овальні і *B*- або *З*-подібні, а за формою щитка на прямокутні, з ввігнутими сторонами, з овальною внутрішньою стороною, трикутні, трапецієподібні та овальні. Трапецієподібні за формою свого завершення поділяються на роздвоєні, півкруглі, кільцеподібні [Айбабін, 1982, с. 194]. Така система повніше характеризує технологічні особливості виготовлення, що часто є важливим хронологічним вказівником. У випадку нашого регіону, цю систему можна доповнити ще чотирикутною формою голівки (рис. 1, 5) та основи з геральдичним щитком (рис. 1, 3, 4).

Зимнівські пряжки мають багатий набір форм. Переважна більшість цільнолитих пряжок, згідно з вищеподаною схемою, відносяться до типу із округлими головками та основою у вигляді геральдичного щитка (рис. 1, 1–3). Друга група – із прямокутними головками та трапецієподібним щитком (рис. 1,

5–6). Третя група – із округлою головкою та трапецієподібною основою з роздвоєним закінченням (рис. 3, 18). Виготовлені вони зі сплавів на мідній основі.

Інші пряжки характеризуються тим, що у своїй основі мають шарнірну конструкцію. До нашого часу переважно дійшли лише головки (рамки) без основи. Значна частина головок пряжок належить до так званих **З(В)**-подібних і виготовлені зі срібла та бронзи (рис. 1, 7–9), що становлять першу групу цього виду. Аналогії до таких виробів знайдено на значних територіях Східної Європи. Серед них пряжки зі скарбів Трубчівського, де їх виявлено 23 одиниці [Приходнюк, Падин, Тихонов, 1996, с. 84], та Мартинівського, із поховальних пам'яток Криму, аварських могильників Подунав'я. Час їх поширення становив VI–VII ст.

Друга група пряжок має чотирикутну головку трапецієподібної форми, у збережених фрагментах основа із тонкої бляшки квадратної форми. Виготовлені вони з бронзи. Язичок при завершенні переходить у трикутний щиток. Час їх поширення аналогічний до попереднього (рис. 1, 12, 14).

Третя група пряжок представлена головками округлої форми, виготовленими із бронзи та срібла. Передня її частина потовщена, на ній можуть бути обмежувачі для язичка. У протилежній частині міститься вісь для кріплення основи (рис. 1, 10).

Конструктивно пов'язані зі складом поясів як пряжки, так і завершення поясів. Кінцівка пояса, що походить із Зимнівського городища (рис. 2, 23), виготовлена із бронзової бляхи (довжина 8 см, ширина 1,2 см) і складена удвоє та скріплена. Орнаментовано лише завершення лицевої сторони обрамівкою зі заглиблень та двома заокругленнями [Ауліх, 1972, с. 73, табл. XII, 23].

Елементом поясного набору можна також вважати і срібну шарнірну оковку для скріплення двох ремінців (рис. 2, 28). Ця конструкція складається із кільця та двох підпрямокутних приймачів для ремінців із петлями (ширина 7,5 мм, довжина – 61 мм). Лицьова сторона приймачів оздоблена врізною канавкою, що відображає контур [Ауліх, 1972, с. 72, табл. XII, 28].

Окремим видом прикрас і, зокрема, для поясів є нашивні бляшки двох типів – напівоб'ємні фігурні та плоскі ромбоподібні (рис. 2, 3–8). Особливий інтерес становлять бляшки фігурної форми, що побутували в цей час на значній частині території Європи та в Передній Азії [Bálint, 1992]. Набір таких виробів походить із городища. Їх можна поділити на групи, в основі яких містяться орнаментально-композиційні елементи.

Частина бляшок, виготовлена із мідного сплаву. Головний елемент форми становив псевдогеральдичний щиток. Він здебільшого мав кілеподібне закінченням однієї зі сторін чотирикутника (рис. 2, 6–8). Частини бляшок симетричні. Лицева поверхня щитка прикрашена тамгоподібним орнаментом або

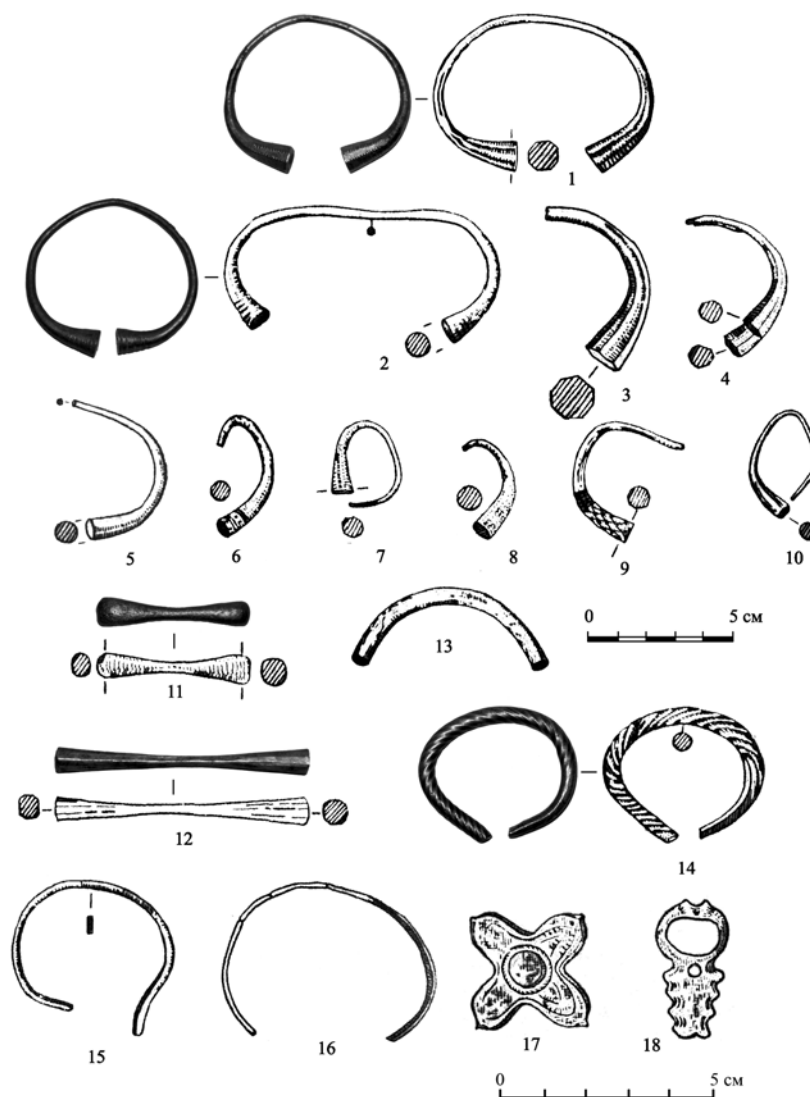

Рис. 3. Металеві браслети та предмети декору із Зимнівського городища: 1, 3–4, 8–10, 12, 14–15 – срібло; 2, 5–7, 11, 13, 16–18 – бронза (за В. Ауліхом та матеріалами Археологічного музею ЛНУ імені Івана Франка).

врізними канавками та заглибленнями. На думку О. Щеглової, ці знахідки із Зимного могли бути і матрицями для виготовлення форм з м'якого матеріалу. Матриці схожих форм відомі із майстерень Херсонесу в VII ст. [Айбабин, 1982, с. 190–192]. Варто вказати, що поширення дрібних елементів декору (малих

нашивних бляшок, підвісок) почало відбуватися в VI ст. від ранньослов'янського населення Подністер'я та Побужжя на всю територію Східної Європи, про що свідчать відповідні знахідки [Щеглова, 2002, с. 137, рис. 1]. Різновидом цього типу можна вважати хрестоподібну бляшку із Зимнівського городища. Вона складається з чотирьох щитків, з'єднаних круглим потовщенням (рис. 3, 17).

Аналогії до цих прикрас на сьогоднішній час широковідомі. Це і виріб, який датується VI–VII ст., із могильника (поховання 228) над р. Дюрсо поблизу Новоросійська, що повністю ідентичний до зимнівських виробів (рис. 2, 8) [Дмитриев, 1982, с. 103, 106; рис. 11, 42, 12, 27]. Аналогії до інших форм бляшок походять також із пам'яток на Кубані, Криму (Скалисте), Мартинівського скарбу та інших.

Ще одна група бляшок характеризується хвилястими зовнішніми контурами або, за В. Ауліхом, рослинноподібним стилем. Виготовлені вони із мідного сплаву. Лицева сторона оздоблена різними рівчачками (рис. 2, 3, 5).

Частина бляшок виготовлена у формі кола. Із Зимнівського городища походять дві бронзові кільцеподібні бляшки у вигляді кола із трьома зигзагоподібними спицями (рис. 2, 1, 2). Такий стиль орнаменту, окрім декоративного характеру, мав і певний світоглядно-обрядовий зміст – символ сонця, життя. Таку ж бляшку було віднайдено на поселенні у Рашкові на Середньому Дністрі, де вона датується кінцем V – початком VI ст. [Баран, 1988, с. 23, рис. 12, 2].

Окремий різновид становлять напівсферичні бляшки (рис. 2, 19). Зимнівська по боках має три отвори на рівній відстані. Це відомий елемент декору, який досить часто зустрічається в пам'ятках VI – першої половини VII ст., пов'язаних із кочівниками (Кунагота, Нірегаза, Хайдудорог та інші) [Garam, 1992, taf. 8, 23].

Окрему групу становлять бляшки і підвіски зооморфного типу. Відомі знахідки ранньосередньовічного часу походять із Зимнівського городища. Це бронзове зображення птаха з нахиленою донизу головою. Аналогічні знахідки відомі із ранньосередньовічних аварських могильників і датуються VI–VII ст. (рис. 2, 15, 16). Треба зауважити, що у цей період також відомі вироби зі зображенням лева, які мають традиції ще з пізньоримського часу. Вони походять як зі скарбів, так і як окремі знахідки. Такі речі відомі із Черепина, Малої Перещепини, Преградной Станіци, Скибинців, Велестенона (Тесалей). Усі вони належать до раннього середньовіччя.

Але поширенішими для слов'янського населення раннього середньовіччя є бляшки-підвіски трапеціє- та ромбоподібної форм, генетичні витоки яких – у межах зарубинецької та київської культур [Терпиловський, 1984, с. 29–30, рис. 10, 1].

Бляшки таких форм відомі з ряду пам'яток басейнів Дністра, Західного Бугу. Дві такі бляшки відомі серед знахідок на Зимнівському городищі (рис. 2, 21, 22), а одна виявлена на поселенні Зимне IV. Перша бляшка з городища виготовлена зі срібла. Вона має загнуту верхню частину і скріплену заклепкою. Нижня частина оздоблена рядом заглиблень. Друга, а також підвіска з поселення, виготовлені з бронзи й аналогічні до вищеописаних [Ауліх, 1972, с. 66, таб. XII, 21, 22; Гавритухин, 1998, таб. IV, 2]. Підвіска ромбоподібної форми, виготовлена зі срібла, походить із поселення Бовшів II [Баран, 1972, с. 153].

До елементів дрібного декору належать і вироби у вигляді дзвіночків (рис. 2, 17). Один такий виріб віднайдено на території городища, а інший походить із поселення Зимне IV. Такі оздоби-дзвіночки відомі з великої території, наприклад, з Криму, могильника VI–VII ст. поблизу села Аромат [Лобода, 1976, с. 139, 146, рис. 5, 3,4], Гапоновського скарбу [Гавритухин, Обломский, 1996, с. 14, рис. 22, 16–18].

Як предмет дрібного декору або елемент якоїсь більшої прикраси могли використовуватись і візантійські монети. Підтвердженням цього є знахідка мідної посрібленої монети імператора Юстина або Юстиніана на Зимнівському городищі. На монеті було зафіксовано два наскрізні отвори, що могли бути слідами від кріплення [Ауліх, 1972, с. 89].

Відмінним від попередніх видом прикрас є речі, що творили самостійний комплекс – індивідуальні прикраси, до яких належить бронзова сережка у вигляді кільця з поселення Бовшів I [Крушельницька, 1964, с. 134].

Сюди належать і персні та браслети. Найзначніша знахідка персня походить із Зимнівського городища (рис. 2, 9). Він виготовлений зі срібла і є дротяним кільцем із каменем, виготовленим з синього скла. Камінь вбраний в оправу із дротика та вісімнадцяти срібних кульок [Ауліх, 1972, с. 71, табл. XII, 9]. Це єдина знахідка такого типу. Переважно вироби такого типу у ранньосередньовічний період виглядали як звиток срібного або бронзового дроту. Прикладом цього є перстень зі скарбу з поселення 62 Краків-Нова Гута Могила [Dąbrowska, 1984]. Це кільце із кінцями, що заходять один за другий, поверхня оздоблена насічками. Такими ж можна вважати і звитки бронзового дроту та кільце, що віднайдено на городищі в Зимному (рис. 2, 10–13) [Ауліх, 1972, с. 73, табл. XII, 10–13]. Персні, схожі до знайденого в Зимному, відомі із поховань у Криму [Лобода, 1976, с. 137, рис. 4, 15], а також аварських могильників на території Угорщини (Озор, Кунаготи) [Garam, 1992, s. 137, 146, taf. 3, 5–12, 71, 6].

Заготовками для виготовлення перснів або спіралеподібних прикрас (наприклад, скроневих кілець) можна вважати звитки срібного дроту [Ауліх, 1972, табл. XII, 26, 27], а також бронзового (рис. 2, 26, 27).

У великій кількості віднайдено браслети цього періоду (рис. 3, 4). Загалом їх можна поділити на такі групи – з розширеними закінченнями (рис. 3, 1–10, 4, 4), з прямими закінченнями (рис. 3, 13, 15–16), зі звуженими закінченнями (рис. 3, 14).

Розширені закінчення браслетів можуть бути округлими або багатограними (чотири-, восьмигранними). Подекуди вони орнаментовані поперечними насічками у вигляді рівчачків, заглибленими крапками. Браслети виготовляли зі срібла або бронзи. Такі вироби є одними з найхарактерніших для слов'янських культур раннього середньовіччя. Аналогії відомі із поселення поблизу Рашкова [Баран, 1988, рис. 12, 11, 14], Пастирського городища, де вони мають пустотіле завершення [Приходнюк, 1994, с. 66–67, рис. 3, 4, 5, 3, 4, 5].

Наближеною до цих прикрас можна вважати і шийну гривну, що походить із Крилоського скарбу (вкл.: рис. 1, 3). Виготовлена зі срібла, кручена із замком в подвійну петлю. Один кінець у перетині восьмигранної форми. Інший розплющений і загнутий у гачок [Кропоткин, 1971, с. 65, табл. 1, 1]. Прикраси такого типу є досить поширеними, особливо у пізніший час. З ранньосередньовічного часу відомі шийні гривни, що входили до складу Гапонівського скарбу [Гавритухин, Обломский, 1996, с. 11, рис. 16, 1].

Частинами ще одного різновиду жіночих прикрас є рештки срібного дроту, скрученого у спіраль (рис. 2, 18). Вони були частиною комплексу прикраси, до якої приєднувалися інші оздоби (лунниці, амулети та ін.). Така знахідка виявлена на Зимнівському городищі [Ауліх, 1972, с. 71, табл. XII, 18]. Аналогічні вироби відомі з городища в Шелігах [Szymanski, 1967, s. 26, гус. 6, 7, 8], поселення в Рашкові, але у цьому випадку спіраль виготовлена з бронзи [Баран, 1988, с. 23, рис. 12, 4].

Сюди ж можна віднести і бронзові шпильки. Цілий такий виріб походить із Зимного (рис. 2, 14) [Ауліх, 1972, с. 70, табл. XII, 14], а частина (проколка) із поселення Бовшів I (рис. 2, 29) [Крушельницька, 1964, с. 134].

Нехарактерним для регіону і культури загалом є знахідка срібної посудини-дискосу та фрагментів тарілок, що походять із Крилоського скарбу [Пастернак, 1932, с. 56–57; Кропоткин, 1971, с. 65, рис. 1–3]. Посуд цей має візантійське походження, про що свідчать технологія виготовлення, клейма, орнаментация (вкл.: рис. 1, 1, 2, 5). Такий різновид міг потрапити у регіон верхів'їв Дністра лише внаслідок походів у візантійські землі як військова здобич. До категорії таких речей можна зарахувати і знахідки двох візантійських монет із Зимнівського городища.

Беручи до уваги значну кількість виробів із металів, правомірним буде висловити твердження про місцевий характер їхнього виготовлення. Підтвердженням цього є знахідки засобів та знарядь праці ремісників із обробітку металів, і ювелірів зокрема. Знахідки такого типу переважно пов'язані

зі Зимним. Тут виявлено ливарні формочки та лячки (рис. 4) [Ауліх, 1972, с. 73–77, табл. XIV, XV]. Доповненням до них є й віднайдені “напівфабрикати” для виготовлення повноцінних ювелірних виробів. Це два стержні – заготовки для браслетів, звитки бронзового і срібного дроту (рис. 3, 11, 12). Знаряддя праці такого типу є характерними для ранньосередньовічного часу. Підтвердження цього зафіксовано у ранньосередньовічному ювелірному комплексі на поселенні Бернашівка, що на Середньому Дністрі. Тут виявлено рештки аналогічної лячки [Винокур, 1997, с. 49, рис. 15]. Глиняна лячка відома також і з Пастирського городища, де був надзвичайно потужний ювелірний центр [Приходнюк, 1994, рис. 2, 3], поселення у Рашкові [Баран, 1988, с. 18, рис. 10, 9].

Спорідненими є і мотиви та види прикрас, які виготовляли за допомогою віднайдених ливарних форм. Загалом, однорідність дрібних елементів декору була характерною для цілої Центрально-Східної та Північно-Східної Європи [Щеглова, 2002, с. 137, рис. 1]. У випадку зимнівських форм прямі аналогії відомі із поселення в Бернашівці.

Із вцілілих фрагментів, що походять зі Зимнівського городища та на основі аналогій із дослідженої ювелірної майстерні у Бернашівці, можна вести мову про оволодіння технологією виготовлення місцевими майстрами наступного асортименту виробів: нашивок-кульок, що могли кріпитися гострим стрижнем [Ауліх, 1972, с. 74, табл. XIV, 5, XV, 2, 3, 6; Винокур, 1997, рис. 36, 37, 46]. Це засвідчують формочки, що мали як литку для однієї кульки, так і були сполучені одним каналом (рис. 4, 3–5, 10). На одній із форм, ймовірно, збереглися рештки кліше для відливання петлі-кріплення для прикрас у вигляді кільця із каналом (рис. 4, 10) [Ауліх, 1972, с. 74, табл. XV, 6; Винокур, 1997, с. 62, рис. 24, 25, 29].

Особливої уваги заслуговує формочка для виготовлення лунниці (рис. 4, 8) [Ауліх, 1972, с. 74, табл. XV, 5; Винокур, 1997, рис. 18, 45]. Частиною такої формочки може бути й уламок, на поверхні якого є квадратні заглиблення, розташовані півколом (рис. 4, 7) [Ауліх, 1972, табл. XV, 4].

Зокрема В. Ауліх висловлював припущення, що форми, на яких наявні тільки лійкоподібні заглиблення, можуть бути слідами лійок-литків (рис. 4, 6, 9). При цьому одну з них він отримав із цілком відмінною формою [Ауліх, 1972, с. 74, табл. XV, 1, 7]. Маючи у розпорядженні знахідки із бернашівського ювелірного комплексу, такі насічки можна трактувати як деталі для виготовлення елементів конструктивного кріплення ювелірних прикрас лунниці [Винокур, 1997, с. 98, рис. 43].

На деяких формах містилося зображення для відливання пластинок із насічками [Ауліх, 1972, с. 74, табл. XV, 1, 5, 6]. Вироби такого типу могли використовувати в оздобленні поясів або як елементи декору одягу [Винокур, 1997, с. 90, рис. 36, 44].

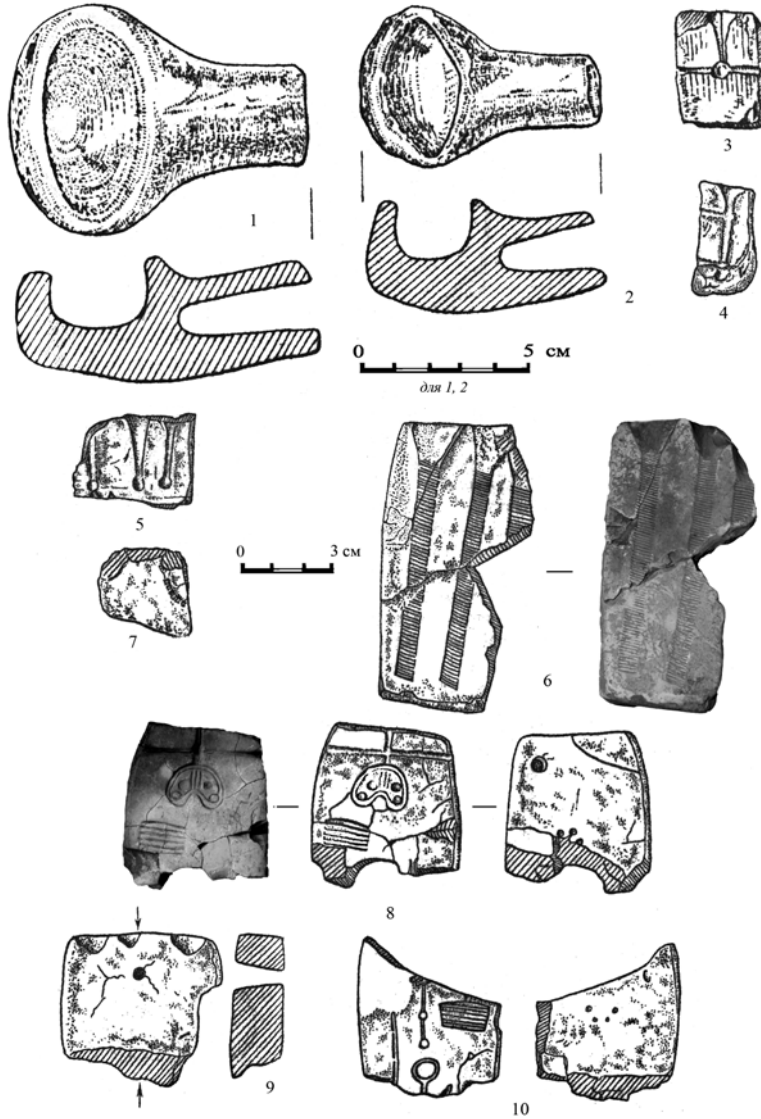

Рис. 4. Знання праці ремісника та ливарні формочки із Зимнівського городища: 1, 2 – ллячки; 3–10 – ливарні форми (за В. Ауліхом та матеріалами Археологічного музею ЛНУ імені Івана Франка).

Отже, на основі виявлених формочок у Зимному, асортимент виробів місцевих ювелірів становив щонайменше п'ять елементів дрібної пластики. У поєднанні з іншими виробами – браслетами, декоративними бляшками, можна погодитися з В. Ауліхом про наявність на городищі значного ювелірного

центру. Треба зауважити факт, що всі формочки виготовлені із місцевої сировини – мергелястої крейди. На основі наявності виробів, напівфабрикатів для виготовлення прикрас, інструментів можна стверджувати, що таке виробництво було серійним і мало місцеве підґрунтя. Водночас можна припустити, що наявність значного ремісничого осередку в Зимному була пов'язана із його провідним становищем серед загалу поселень.

Тезу про те, що у Зимному був значний ремісничий осередок, зокрема і з обробітку кольорових металів, підтримував також В. Седов [Седов, 2002, с. 302–303]. Схожу думку пропонував і О. Приходнюк [Приходнюк, 1994, с. 67]. Вказуючи на дунайське коріння частини виробів із кольорових металів (пряжки, декоративні бляшки), водночас О. Приходнюк зазначав, що техніка оздоблення місцевих виробів є примітивнішою. Загалом для виробів зі слов'янських територій є характерним спрощення у техніці виготовлення прикрас [Приходнюк, 2001, с. 58], що є підтвердженням місцевого характеру виробництва, яке перебувало під культурним впливом із Візантії.

Можна стверджувати, що на території межиріччя Верхнього Подністер'я та Західного Побужжя значним центром з виробництва прикрас було Зимнівське городище. Найбільший розквіт цього виробництва припадає на першу половину VII ст. Майстри-ювеліри були обізнані із візантійськими виробами, але виробництво і його традиції відзначалися місцевими рисами. Варто вказати, що значний вплив на форми дрібної декоративної пластики мали зв'язки зі степовими областями, а значніші зрушення у цій галузі пов'язані зі слов'яно-аварськими взаєминами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. *Айбабин А. В.* [Рец.:] В. Ауліх. Зимнівське городище. Київ, 1972 // СА. – 1975. – № 1. – С. 309–313.
2. *Айбабин А.* О производстве поясных наборов в раннесредневековом Херсонесе // СА. – 1982. – № 3. – С. 190–198.
3. *Ауліх В.* Зимнівське городище – слов'янська пам'ятка VI–VII ст. н. е. в Західній Волині. – К., 1972. – 124 с.
4. *Баран В.* Раннеславянские памятники на Западном Буге // Slovenská archeológia. – 1965. – Т. XII–2. – S. 319–376.
5. *Баран В.* Ранні слов'яни між Дністром і Прип'яттю. – К., 1972. – 234 с.
6. *Баран В.* Пражская культура Верхнего Поднестровья (по материалам поселений у с. Рашков). – К., 1988. – 160 с.
7. *Вакуленко Л., Приходнюк О.* Славянские поселения I тыс. н. э. у с. Сокол на Среднем Днестре. – К., 1984. – 108 с.
8. *Винокур І.* Слов'янські ювеліри Подністров'я. – Кам'янець-Подільський, 1997. – 199 с.

9. *Гавритухин И.* Горизонт пражской культуры поселения Зимно-4 // *Archaeoslavica*. – Kraków, 1998. – Vol. 3. – S. 171–207.
10. *Гавритухин И., Обломский А.* Гапоновский клад и его культурно-исторический аспект // *Раннеславянский мир*. – М., 1996. – Вып. 3. – 298 с.
11. *Деоник В.* Классификация бус Юго-Восточной Европы V–IX вв. // *СА*. – 1961. – № 3. – С. 202–232.
12. *Дмитриев А.* Раннесредневековые фибулы из могильника на р. Дюрсо // *Древности эпохи великого переселения народов V–VIII веков*. – М., 1982. – С. 69–107.
13. *Ковалевская В.* Поясные наборы Евразии VI–IX вв. Пряжки // *САИ*. – 1979. – Вып. Е I-2. – 87 с.
14. *Кропоткин В.* Клад серебряных вещей VII века из с. Крылос в Поднестровье // *ААС*. – Т. XII. – 1976. – С. 64–71.
15. *Крушельницька Л.* Дослідження верхніх шарів поселення біля с. Бовшів Івано-Франківської області у 1961 р. // *МДАПВ*. – 1964. – Вип. 5. – С. 130–138.
16. *Лобода И.* Новые раннесредневековые могильники в Юго-Западном Крыму (Бахчисарайский район) // *СА*. – 1976. – № 2. – С. 135–147.
17. *Пастернак Я.* Коротка археологія Західно-Українських земель // *Богословія*. – Львів, 1932. – Т. X. – Кн. 3. – 96 с.
18. *Приходнюк О.* Технологія виробництва та витоки ювелірного стилю металевих прикрас Пастирського городища // *Археологія*. – 1994. – № 3. – С. 61–77.
19. *Приходнюк О.* Основні підсумки та завдання вивчення Пастирського городища // *Археологія*. – 1998. – № 3. – С. 4–24.
20. *Приходнюк О.* Степове населення України та східні слов'яни (друга половина I тис. н. е.). – К.; Чернівці, 2001. – 285 с.
21. *Приходнюк О., Падин В., Тихонов Н.* Трубчевский клад антского времени // *Материалы I тыс. н. э. по археологии и истории Украины и Венгрии*. – К., 1996. – С. 79–102.
22. *Седов В.* Славяне: историко-археологическое исследование. – М., 2002. – 624 с.
23. *Терпиловский Р.* Ранние славяне Подесенья III–V вв. – К., 1984. – 122 с.
24. *Щеглова О.* Свинцово-оловянные украшения VIII–X вв. на Северо-Западе Восточной Европы // *Ладога и ее соседи в эпоху средневековья*. – СПб., 2002. – С. 134–150.
25. *Bálint C.* Kontakte zwischen Iran, Byzanz und der Stepp // *Awarenforschungen / F. Daim herausgeber*. – Wien, 1992. – Band 1. – S. 309–496.
26. *Dąbrowska E.* Skarb ozdób brązowych z VI–VII w. na stanowisku 62A w Nowej Hucie-Mogile // *Archeologia Polski*. – Wrocław, 1984. – Т. XXIX. – S. 351–369.
27. *Hachulska-Ledwos R.* Fibula palczasta z Nowej Huty-Mogily // *Prz. A*. – Poznań, 1966. – Т. XVII. – S. 217–218.
28. *Garam É.* Die münzdatierten Gräber der Awarenzeit // *Awarenforschungen / F. Daim herausgeber*. – Wien, 1992. – Band 1. – S. 135–250.

29. Kiss A. Das awarenzeitliche gepidische Gräberfeld von Kőkled-Feterkapu A. – Innsbruck, 1996. – 671 s.
30. Müller R. Neue archäologische Funde der Keszthely-Kultur // *Awarenforschungen* / F. Daim herausgeber. – Wien, 1992. – Band 1. – S. 251–307.
31. Szymański W. Szeligi pod Płockiem na początku wczesnego sredniowiecza. Zespół osadniczy z VI–VII w. – Wrocław; Warszawa; Kraków, 1962. – 398 s.

Стаття: надійшла до редакції 28.09.2012
прийнята до друку 10.10.2012

**THE JEWELRY AND DECORATIVE OBJECTS OF EARLY SLAVIC PERIOD
FROM INTERFLUVE OF DNISTER AND WESTERN BUH**

Taras MYLIAN

*Institute of Archaeology of National Academy of Sciences of Ukraine,
Scientific Research Centre “Rescue archaeological service”,
24, Vynnychenka Str., Lviv, 79008, Ukraine
e-mail: mylian@ukr.net*

The decorative objects of the Slavic period, which belongs to Prague-Korchak archeological culture and comes from interfluves of Dnister and Western Buh, are characterized. The data on discovered objects, based on the material from which they were made and their functional purpose, are summarized and grouped. The period of their use is determined and the parallels in the functioning of jewelry in other areas are traced.

Keywords: Prague-Korchak archeological culture, decoration, Dnister, Western Buh.

**УКРАШЕНИЯ И ДЕКОРАТИВНЫЕ ПРЕДМЕТЫ
РАННЕСЛАВЯНСКОГО ВРЕМЕНИ ИЗ МЕЖДУРЕЧЬЯ ДНЕСТРА И
ЗАПАДНОГО БУГА**

Тарас МЫЛЯН

*Научно-исследовательский центр “Спасательная археологическая служба”
Института археологии НАН Украины,
ул. Винниченко, 24, Львов, 79008, Украина,
e-mail: mylian@ukr.net*

Характеризируются декоративные предметы раннеславянского времени, которые принадлежат к пражско-корчакской культуре и происходят из междуречья Днестра и Западного Буга. Обобщена и сгруппирована информация о выявленных предметах на основании материала, из которого они изготовлены, и за функциональным назначением. Установлен период их использования, прослежены параллели в функционировании украшений на других территориях.

Ключевые слова: пражско-корчакская культура, украшения, Днестр, Западный Буг.